

Annotation

Information technology - resource storage and dissemination of information. These technologies can be used in the development of monuments. The article analyze their impact on functional and planning features of memory places.

Key words: Monument, information technology, urban environment.

УДК 726.012

О. В. Бачинська,
старший викладач
каф. інформаційних технологій в архітектурі, КНУБА

ПРОБЛЕМИ ВІДРОДЖЕННЯ ВТРАЧЕНОГО ПУСТИННО-МІКОЛАЇВСЬКОГО МОНАСТИРЯ НА ПЕЧЕРСЬКУ У КИЄВІ

Анотація: у статті розглядається історія Миколаївського Пустинного монастиря, сучасне існування його територій, проблема відродження сакральної святині Києва.

Ключові слова: Київ, монастир, руйнування, відродження, проблема.

Сучасний Київ внаслідок складної історії має багато сакральних споруд та комплексів знищених частково чи повністю. Один з таких комплексів – Миколаївський Пустинний монастир на Печерську.

Проблеми відродження знищених сакральних споруд на території Києва раніше не розглядалися.

Метою дослідження є проблема відродження сакрального монастирського комплексу, знищеного і забудованого сучасними міськими спорудами.

Територія, на який був заснований Миколаївський Пустинний монастир – одна з київських гір, що височіє над Дніпром. Її особливістю є складна двоступінчаста форма. Ця місцевість в давнину розташовувалася далеко за Києвом, але при цьому була пов'язана з історією міста. Саме тут майбутній київський князь Олег підступно вбив та поховав Аскольда, одного з двох правлячих київських князів. З того часу місцевість почали називати Аскольдова могила. Також тут була зведена однією з перших християнська церква Св. Миколая, за іменем, наданим князю Аскольду при хрещені. Закревский М. [1] вважав, що при переписі літопису, де описувалися ці події, сталася помилка. Не Олмин двор згадувався і не Олма збудував церкву, а мова йшла про “Олжин двор” – замський палац княгині Ольги, і саме вона звела церкву на місці поховання першого руського князя-християнина. Церкву зруйнував її син-язичник київський князь Святослав I Ігорович, а палац

проіснував ще деякий час. Також за цією місцевістю закріпилася назва Угорське, начебто від того, що тут переходили Дніпро угри.

Перші монастирські споруди на пониженій частині гори з'явилися у 1113 р. На цей час місцевість була вкрита лісом та бором. Одного раз у лісі полював київський князь Мстислав Володимирович, син Володимира Всеволодовича Мономаха. Під час полювання князь набрів у лісі на сяючу ікону на дереві або кам'яний стовп зі священним зображенням і в пам'ять цього заснував на Аскольдовій могилі монастир, який дав початок великому монастирському комплексу. Вище чоловічого монастиря згодом з'явився жіночий, але потім він був зруйнований. Навколо руїн засівали поле «Долгая нива», а на руїнах висаджували виноград. Деякий час ця територія належала сусідній Києво-Печерській лаврі, але потім була передана Миколаївському монастирю. Також на горі був зведений і потім зруйнований готичний палац або замок, який можливо належав литовським князям.

У кінці XVII ст. на винограднику Пустинно-Миколаївського монастиря коштом гетьмана Мазепи був зведений кам'яний храм з п'ятьма куполами, трапезна, дерев'яні келії та інші монастирські споруди, оточені кам'яною огорожею. З того часу стала вживаною назва монастиря – Пустинно-Микільський. Центральний храм був величезний, колони коринфського ордеру на всю висоту підкреслювали його розміри. У внутрішньому просторі на фоні простих пілонів та ліпнини домінував різний семиярусний іконостас. У багатому оздобленні присутня тема виноградного плетіння. Одноповерхова трапезна також мала незвичайну композицію – єдиний стовп підтримував конструкцію вальмового даху, зовнішнє оздоблення було близьке до собору. У нові споруди на вершині гори були переселені монахи, територію зі старими спорудами – дерев'яною церквою Св. Миколая, іншими будівлями та кладовищем підпорядкували новому монастирю.

На початку XVIII ст. Київським генерал-губернатором поряд з територією Пустинно-Микільського монастиря була збудована церква Св. Миколая в стилі українського бароко у вигляді башти з високою банею. Її назвали Слупською від польського “слуп” – стовп, на згадку про стовп зі священним зображенням, на місці якого звели церкву. На її територію в першій половині XVIII ст. перевели Пустинно-Миколаївський монастир з нижньої частини гори. В подальшому територію розділили на два монастирі і добудували Миколаївському собору високу дзвіницю у стилі українського бароко. За храмами закріпилися назви Великого Миколи – за собором і Малого Миколи – за Слупською церквою.

На початку XIX ст. дерев'яну церкву на пониженій частині гори замінили кам'яною ротондою з усипальницею в підвалі. Навколо розташувалося київське аристократичне кладовище.

У 1831 р. у зв'язку з розширенням фортеці Пустинно-Миколаївський монастир (Великий Микола) був переданий інженерному відомству, церква віддана під військовий собор, в келіях та інших спорудах розмістили військові. З того часу собор отримав назву Військово-Миколаївський. Монахи Пустинно-Миколаївського монастиря були переведені на територію Слупської Миколаївської церкви, яку зробили соборною при монастирі. Нижня церква Св. Миколая на Аскольдовій могилі залишилася приписана до монастиря. Слупську церкву потроху розбудовували, пристосовуючи приміщення для більшого числа монахів, у середині XIX ст. спорудили триярусну дзвіницю в неоросійських формах з банею, що повторювала форму головної бані церкви.

На момент революції 1917 р. капітальні споруди всього комплексу були у гарному стані, святині та оздоблення дійшли в незмінному вигляді. Оновили лише церковний живопис. Велич споруди Військово-Миколаївського собору, позолота і царствена розкіш, як писали тоді про нього у путівниках по Києву, вражала, особливо на фоні навколишніх халуп, поруйнованих торгівельних лавочок і бідності місцевого населення. Весь цей комплекс, за виключенням круглої церкви-ротонди на нижній частині гори, тобто місця первісного заснування монастиря, був поступово зруйнований упродовж XX ст.

Комплекс формувалася за тими принципами, що і широко відомий, розміщений поруч монастир Києво-Печерська лавра. Комплекс Миколаївського Пустинного монастиря складався поступово, починаючи з древніх часів; містив у собі давні святині; розташовувався на складному рельєфі, що створювало різноманітні умови огляду і підкреслювало красу архітектурного рішення; складався з декількох частин, кожна з яких мала свою сакральну доміную. Монастир був розподілений на три частини, він займав площу приблизно половини Києво-Печерської лаври. Крім того, внаслідок розташування об'єктів на одній з найвищих київських гір, монастирські споруди, особливо дзвіниці, відігравали значну роль у формуванні силуету правого берега Києва.

Після 1990-х рр. розорену церкву Св. Миколая на Аскольдовій могилі передали греко-католицькій громаді і зараз після перерви в ній продовжується богослужіння. Верхня частина гори, на якій колись розташовувався сакральний комплекс, забудовувалася упродовж XX ст. Зараз на місці Слупської церкви та її монастиря – житлові будинки, адміністративна споруда, дитячий садок. На місці Військово-Миколаївського собору і його споруд – готель “Салют”, площа Слави, присвячена загиблим у Другій Світовій війні, автостоянка, вихід з підземного магазину-переходу, колишній Палац піонерів, нині Палац дітей та

юнацтва, житловий будинок, недобудована офісна висотна будівля, клуб із сучасним концертним залом Кристал Хол і ресторан Бельведер.

Таким чином, монастир, заснований одним з київських князів, розбудований багатьма видатними особами і меценатами, сакральний об'єкт, святиня, який отримав увагу і документи від монархів декількох країн був замінений рядовою одноманітною міською забудовою без цілісного плану і задуму. Військовий собор настільки видатна архітектурна споруда, що його збиралися відбудувати. Але тоді храм буде знаходитися у незвичному для себе оточенні. Особливістю розташування Військово-Миколаївського собору був пустий простір навколо, всі споруди стояли від нього на відстані. Саме пустий простір підкреслював надзвичайні розміри собору. Серед сучасної забудови храм буде виглядати іграшковим. Відтворений у старих формах, він ніколи не буде сприйматися так, як до руйнування. Окрім того, величезною втратою є знищення цілком монастиря. Миколаївський монастир з моменту заснування у 1113 р. проіснував до руйнування у 1934 р. всього 821 рік. Весь цей час на цій ділянці зверталися з молитвами до Бога. Потім біля 60 років богослужіння було відсутнє, доки церкву-ротонду знову не відкрили для віруючих. 821 рік – дуже великий проміжок часу у порівнянні з атеїстичними 60 роками. Тому поряд з проблемою відновлення втрачених пам'яток архітектури необхідно вирішувати проблему відродження монастиря, як сакрального комплексу та пам'ятки історії українського народу.

Список використаних джерел:

1. Закревский Н. Описание Киева. В 3 т. – Т. 1, 2. – М.: Тип. В. Грачева, 1868. – 950 с.
2. Российский великокняжеский и царский дом / В. В. Бутромеев, В. П. Бутромеев, Н. В. Бутромеева. – М.: Олма-пресс, 2006. – 608 с.
3. Шероцький К. В. Київ: Путівник. Репрінт. вид. – К.: УКСП “Кобза”, 1917, 1994. – 380 с.
4. Вечерський В. В. Втрачені об'єкти архітектурної спадщини. К.: НДІТІАМ–Головкивархітектура, 2002.
5. Геврик Т. Втрачені архітектурні пам'ятки Києва. Нью-Йорк–Київ: Бібліотека журналу "Пам'ятки України", 1991. – 66 с.

Аннотация

В статье рассматривается история Николаевского Пустынного монастыря, современное существование его территорий, проблема возрождения сакральной святыни Киева.

Ключевые слова: Киев, монастырь, разрушение, возрождение, проблема.